

Multiculturalism diaristic și multiculturalism literar în opera scriitoarei Gabriela Melinescu

Ioana-Rucsandra DASCĂLU*
Gabriela-Emilia DASCĂLU**

Key-words: *bilingualism, code-switching, ancient myths, multiculturalism, Gabriela Melinescu*

1. Introducere

Multiculturalismul scriitoarei Gabriela Melinescu prezintă o accentuată notă de dramatism, cu atât mai mult cu cât exilul său a fost impus de regimul totalitar care domina România în anii '70 ai secolului trecut. Hilke Gerdes în cartea sa *Rumänien, mehr als Drakula und Walachei* extrapolează ideea asupra întregii literaturi române postbelice, observând că acești scriitori și-au dezvoltat lirismul ca strategie de depășire a terorii comuniste, nutriend o voce lirică neoficială, artistică, în semn de protest la adresa tristelor realități politice din România acelei epoci. Atitudinea și opiniile scriitoarei Gabriela Melinescu cu privire la civilizația românească și la limba română sunt exprimate potrivit unor strategii discursive adecvate speciei în care se exprimă scriitoarea: am ales în această comunicare jurnalul, proza scurtă și poezia, în care răzbate o mare dragoste pentru limba română și regretul autoarei de a fi obligată să renunțe la draga sa țară de origine.

2. Bilingvismul scriitoarei Gabriela Melinescu

Scriitoarea Gabriela Melinescu va pătrunde în civilizația suedeză prin căsătorie, cu ajutorul soțului său; percepția se reduce mai întâi la observații despre natură, ambient natural, asprimea vremii din Suedia, apoi însă, când se confruntă cu profunzimile unui mediu străin și cu dificultățile unei limbi radical diferite de limba maternă, formația sa de filolog o determină la o muncă și ambiție asidue, pentru învățarea limbii suedeze ca locuitoare a respectivei țări, ulterior ca scriitoare bilingvă. Învățarea unei limbi străine dificile o aduce pe scriitoare în situația de a descoperi o limbă aparte, limba interioară, care se prezintă sub forma unui flux interior, neperversit de circulația în lume și conținând adevărul fanteziei.

În cercetarea aceasta, intenționez studierea operei scriitoarei Gabriela Melinescu (jurnale, proză și versuri) drept creație multilingvă provenind din cosmopolitismul scriitoarei, care este obligată să aleagă exilul și trecerea de la limba română la limba suedeză, devenind reprezentanta a două culturi atât de îndepărtate,

* Universitatea din Craiova, România.

** Palatul Copiilor din Craiova, România.

mai ales prin integrarea în cultura suedeză, care oferă atât de elitistul Premiu Nobel. Cultura română crește astfel în valoare și evoluează prin impulsurile primite din străinătate, mai cu seamă din anul 1990.

Jurnalul suedez al Gabrielei Melinescu, încadrat în tematica literară a exilului prin acest titlu explicit și frust, a apărut mai întâi fragmentar în Suedia ca *Jurnalul unui egoist solitar*. Deși prezintă evident calitățile unui jurnal de existență (autoarea însăși mărturisește preocuparea de a consemna zilnic evenimente personale), cartea devine un jurnal de criză prin selecția semnificativă în șirul temporalității cotidiene a acelor momente și subiecte marcante, de neînlocuit în evoluția propriei personalități. Se înțelege că faptele care alcătuiesc existența Gabrielei Melinescu dețin o ordine verticală, o cauzalitate calitativ evolutivă, care caută desăvârșirea și înălțarea spirituală. Această etapă este intensă și dramatică datorită marilor schimbări întreprinse în viața autoarei: schimbarea de regim politic, libertatea de expresie, aderarea la o cultură și la o limbă străină. Forma piramidală a vieții constituie viziunea umană despre trecerea timpului, care își pune amprenta și îi ierarhizează pe oameni după faptele lor. Caracterul de criză este acutizat în principal de evenimentul decisiv prin care debutează jurnalul – emigrarea definitivă și contactul cu universul străin al Suediei, ceea ce determină observarea continuă, sensibilă și imediată a mediului natural; misterul nordic i se dezvăluie progresiv autoarei, în ritmul anotimpurilor, în metamorfozele luminii:

N-am să uit niciodată clipa în care am pus piciorul pe pământ necunoscut, pe aeroportul Arlanda din Stockholm, totul ascuns într-o ceață albastră și cerul având toate nuanțele gri ale perlei. Știam că mi-am pierdut țara copilăriei și că poate n-am s-o mai revăd niciodată (Melinescu 2000: 5).

Tonalitatea cuvintelor autoarei este evident influențată de dezrădăcinarea de România și de presiunile exercitate de serviciile secrete cărora li se supunea, știind că întoarcerea în țara natală este pentru moment foarte grea, chiar imposibilă. Naratoarea le comunică cititorilor primirea sa în mediul suedez, acomodarea cu clima, cu diferențele de latitudine, de temperatură și de luminozitate. Civilizația umană este modelată de condițiile geografice și climatice în care trăiește respectivul popor: nebunia scandinavă amintită de scriitoare este reacția la lumina de primăvară în această țară septentrională, foarte îndepărtată de soare. Notațiile cu referire la mediul natural oscilează între observații fulgurante, seci și prozaice:

Azi e 22 mai. Ieri a fost Echinocliul de primăvară care ne-a adus o veste rea: băncile nu dau niciun credit, proiectele culturale nu inspiră nicio încredere bancherilor (Idem 2002: 65).

către veritabile poeme lirice în proză, dominate de simbolismul luminii:

Ne apropiem de echinocliul de primăvară. Lumina a devenit expansivă și ne orbește și ne face nebuni. Se vorbește de nebunia scandinavă și nu este un cuvânt gol. Există la ieșirea din frig și din întuneric un fel de beție și rătăcire a simțurilor, ca după o lungă convalescență. În lumina prea puternică mulți își pierd viața sau mințile. Au loc sinucideri, de care se povestește mereu la radio, ca de un flagel nordic. Eu care sunt obișnuită cu sinuciderile din familia mea nu mă mir, oamenii văd moartea ca pe o eliberare (...) aici totul e altfel, o țâșnire bruscă din întuneric, un șoc, în care oamenii

abia se pot ține pe picioare. De aceea nordicii iubesc lumina și natura mai mult decât cei din sud sau din zonele temperate ale planetei (Idem 2000:93).

Sunt surprinse culorile – cenușiu, verde și albastru –, luminozitatea-lumina expansivă, beția și rătăcirea simțurilor, lumina prea puternică, țâșnirea bruscă din întuneric. Se menționează în mai multe rânduri iernile suedeze cu temperaturi sub zero grade și zăpezi abundente:

Acum ninge și privesc din pat dansul fulgilor de zăpadă care mă umple de bucurie. În lume nu e pace, dar numele Domnului se aude din ce în ce mai des și tinerii cântă, nemaifiindu-le rușine de religie (IV, p. 144). E un frig de crapă pietrele, –12 grade la Stockholm, dar în nordul Suediei temperatura a scăzut până la -40 de grade. Lucru neobișnuit, în general, pentru nordul Suediei (Idem 2008:121).

Aceste ipostaze ale naturii sunt unice în literatura memorialistică a exilului: alte spații culturale – Franța, America – se remarcă prin modele culturale ale civilizației umane, nordul marchează o diferență radicală prin extremismul amețitor al cadrului natural, care, în timp, asimilează persoana umană, o naturalizează. La informațiile senzoriale privind clima nordului și impactul asupra scriitoarei se adaugă informațiile asupra integrării sociale într-o țară străină, participarea la o nouă cultură cu dificultățile pe care le implică învățarea unei limbi străine – suedeza.

Importantă este utilizarea limbii suedeze în mediul social, dar, din punct de vedere literar, interesează bilingvismul scriitoarei Gabriela Melinescu care va folosi amândouă limbile (româna și suedeza) în scrierile sale. Autoarea jurnalului suedez dovedește o luciditate și o precizie remarcabile în utilizarea și manevrarea unui veritabil Babel lingvistic, a cărui coerență o explică numai subordonarea la un flux interior, limba interioară:

A intra în atmosfera scrisului înseamnă intrarea în sacru, folosind limba interioară și acceptând necunoscutul superconștiinței (Idem 2000: 37).

Și limba realității se retrage și apare limba interioară nedorită, neprostituată de niciun jurnalism. Limba este mereu interioară și servește tocmai adevărul fanteziei care e profund nou, păstrând din realitate ceva neașteptat de universal, ceva aparținând unei etici de la creația lumii. Cât de plictisitoare sunt operele create cu acuta dorință de a respecta adevărul istoric; cineva din noi, cititorul din interior se îndoiește că adevărul poate fi exprimat cu gândurile și limba care se vehiculează într-un timp anumit. De aceea, e greu sau imposibil să scrii cu adevărat; trebuie să intri acolo unde este „tabula rasa”, acolo unde nu există prejudecăți, realități istorice... (Ibid.: 209).

În pofida criticilor permanente pe care le aduce comunismului, a înverșunării împotriva societății comuniste din țară, pe care, după mari eforturi, a reușit să o părăsească, Gabriela Melinescu resimte nostalgia limbii române, a maternității pe care i-o readuce în minte. Ceea ce reproșează scriitorii regimurilor totalitare este privarea de libertate de expresie, supunerea forțată politicii create de alții și imposibilitatea de a-și afirma individualitatea și de a dispune de propria viață așa cum și-ar dori.

Limba română îmi lipsește crunt. Oricât aş citi în româneşte, nu ajunge. Limba vie vorbită de comunitatea omenească e mai mult decât o limbă, e chiar viaţă, adevărul unui grup vital în care am apărut (Ibid.: 181).

Am început să traduc cartea Birgittei (Trotzig), „Vieţi duble” şi azi am terminat cu bine prima parte, „Făurarul”. Asta înseamnă muncă intensă şi că mă voi abţine să scriu la cărţile mele. Este admirabil stilul cărţii, chiar în româneşte. A fost greu să desfac ghirlandele de substantive sau cuvintele compuse în limba suedeză (Ibid.: 165).

3. Code-switching şi referinţe cosmopolite

În bibliografiile de specialitate, multilingvismul limbii literare se asociază prezentării emoţiilor, astfel explicându-se schimbarea de cod prin intenţia de a transmite anumite sentimente sau reacţii. Schimbarea de cod (engl. *Code-switching*) a fost definită de Olghierda Furmanek ca *act de a alterna între codurile lingvistice în acelaşi spaţiu conversaţional* (Furmanek 2005: 5). Dintre motivele acestei alternări de cod se enumeră: compensarea unei deficienţe, exprimarea solidarităţii şi exercitarea puterii (Furmanek 2005: 5). În alte studii, bilingvismul este conotat fie pozitiv, fie negativ, exprimând fie solidaritate, informalitate şi compasiune, fie formalitate, rigiditate şi distanţă. Solidaritatea înseamnă crearea unui grup unit de aceleaşi concepţii literare şi artistice, de aceleaşi idealuri şi sentimente. În ce măsură se poate discuta despre solidaritate în literatura Gabrielei Melinescu? Diversitatea atât de extinsă a spaţiilor evocate nu permite formarea de spaţii privilegiate.

4. Multiculturalismul prozei Gabrielei Melinescu

Volumul de nuvele *Ghetele fericirii* de Gabriela Melinescu reprezintă un model de multiculturalism şi multilingvism prin diversitatea spaţiilor în care sunt fixate evenimentele narate: nordul Franţei (în *Bătăi de aripi*), Bucureşti (în *Bătăi de aripi*), mediul evreiesc din Stockholm (în *Marea bunătaţii*), Bruxelles (în *Nebunul lui Emanuel*), Milano (în *Joc de vară*), Oceanul Indian (în *Joc de vară*), Elveţia (în *Memento Purcell*). Aluziile culturale sunt susţinute de o relaţie deosebită a scriitoarei cu rostirea, cu spunerea: a numi personajul mitologic, a scrie aluzia culturală înseamnă a recrea o atmosferă şi un spaţiu, a reinstitui *acel timp* care, prin readucerea sa în textul literar, îşi va răspândi darurile asupra cititorilor de azi.

În *Bătăi de aripi*, legătura dintre imagini şi text este foarte strânsă: autoarea desenează propriile ilustraţii, iar regresiunea temporală porneşte chiar de la o fotografie: o fotografie în care se regăsesc două figuri de bărbaţi din trecutul scriitoarei, poate aceia despre care citim şi în jurnalele sale, marele poet Nichita Stănescu şi editorul suedez René Coekelsbergh. Pentru a înfăptui regresiunea în timp, Gabriela Melinescu realizează o minunată poetică a mâinilor: mâna dreaptă este mâna activă, a *omului exterior* (p. 11), a salutului, iar mâna stângă îi aparţine *omului interior* (p. 11). Un act poetic este de asemenea invocarea către Muzele din Pantheonul elin: *o invoc pe Mnemosyne şi pe cele nouă fiice ale ei, muzele Clio, Euterpe, Thalia, Melpomene, Therpsichore, Erato, Polyhymnia, Calliope şi Urania*. În critica literară această preocupare pentru înregistrarea miturilor a fost catalogată drept o obsesie a anilor ‘60, prin care poeta *descoperă viaţa ascunsă, subconştientul eternului feminin* (D. Mureşan 2005: 287). Fiind mai aproape de

natural, de organic, prin intermediul temelor și motivelor literare și culturale antice, scriitoarea Gabriela Melinescu încearcă apropierea de sursele spiritului uman, de matricea universală din care se formează ideile, sentimentele și atitudinile umane. S-a constatat (D. Mureșan 2005:296) că personajele din cultura Antichității greco-romane evocate de poetă reprezintă *măști lirice ale sale*: Euridice, Elena, Nefertiti, Persephona, Leda, Sappho, care sunt încărcate cu propria viață și propria personalitate.

Dacă o altă rațiune a schimbării de cod o constituie dorința de autoritate, consider că scriitoarea face dovada cosmopolitismului pentru a apropia marile literaturi și culturi de literatura și cultura română. O scriitoare și intelectuală cu renumele său îndeplinește un act admirabil pentru limba română prin transferul unor cunoștințe și cuvinte din areale cu o mai mare tradiție literară și culturală. Acest tip de inspirație divină este de esență experimentală, încercând, prin simpla numire a celor nouă muze, propagarea efectului lor asupra creației literare. Un exemplu similar se constată în episodul întâlnirii la restaurant, când autoarea își compară mama cu Medeea: *mama mergea foarte dreaptă, aproape ca o pană, îmbrăcată în culorile tragice ale Medeei, în timp ce tata înainta puțin aplecat pe spate, supus ca un câine Saint Bernard* (p. 18). Cu siguranță că scriitoarea repune în circuitul literar aceste personaje din mitologia greco-latină a Antichității pentru a le revalorifica și recupera corespunzător.

Cultura iudaică prezintă de asemenea un interes crescut pentru scriitoarea Gabriela Melinescu. În nuvela *Marea bunătații*, evreul Feifel este preocupat de propagarea culturii iudaice în lume, căutând să termine un articol despre *miturile Cabalei în lumea actuală* (p. 52). Feifel folosește Cabala și pentru a cunoaște propria sa viață de familie: *Acum își dădea seama cât de importantă pentru viață era înțelepciunea Cabalei-prin făptura femeii se realiza chipul bărbatului, comparabil cu fața lui Dumnezeu. Femeia era născătoare de Dumnezeu*.

Numele evreiești utilizate sunt deosebit de sugestive: Olga Davidovici, Hanna, Tamara.

Nuvela *Nebunul lui Emanuel* are un punct de plecare autobiografic, prezentându-l pe socrul scriitoarei, care, așa cum știm din *Jurnalele sale*, locuia la Bruxelles:

Dar mai bine să povestesc ce s-a întâmplat cu propriul meu socru, Noah Klinger. El locuia la Bruxelles și eu aici, la Stockholm, dar grație miracolelor tehnicii, pot spune că știam mereu tot ce se întâmplă la Bruxelles. Ca și cum Stockholm și Bruxelles ar fi două jumătăți de sferă bine sudate, într-o perspectivă cosmică.

Clădirea punților de legătură între culturi este misiunea scriitoarei Gabriela Melinescu, care resimte durerea de a-și fi pierdut, din motive politico-ideologice, patria de origine, România, și de a fi devenit cetățean european, scriitor cosmopolit, care amestecă spații reale și imaginare într-o literatură de maturitate, în care exilul capătă accente dramatice. În nuvela *Joc de vară*, alegerea unei destinații exotice precum Oceanul Indian înseamnă practic evaziunea spre un *topos* construit de imaginație, în care bărbații să își demonstreze masculinitatea (personajele feminine ale nuvelei nu îndrăznesc o asemenea aventură). Multiculturalismul se resimte și în diversitatea religioasă prezentă în nuvele; spre exemplu, personajul omonim din

Umbra lui Zaharel este de origine evreiască, emigrând din România în urma cutremurului catastrofal din anul 1977. Sinagoga este un mediu frecvent pentru personajele Gabrielei Melinescu; partenera lui Zaharel, Duva (în traducere „Porumbița”) făcea parte dintr-o sectă religioasă „Preoții noi” sau „Aleșii Domnului”, bărbatul trăind o viață dublă, între cele două religii.

Nuvela care îi dă numele volumului, *Ghetele fericirii*, aduce în prim plan un personaj evreu din Stockholm, Rudi Gutman, care este urmărit într-o serie de momente ale ritualului la sinagogă, descrisă fiind chiar propria moarte. În *Schimbare de pene* se citesc aluzii culturale la Homer: „Nu știu cum îmi scăpaseră aceste cuvinte din gât și trecuseră libere peste bariera dinților, cum spunea Homer” (p. 187) sau „Mă scol, deschid ferestrele, văd din nou «zorii trandafirii»” (p. 212).

5. Revalorificarea universului greco-latin în poezia Gabrielei Melinescu

Poezia scriitoarei Gabriela Melinescu întreprinde aceeași tendință de revalorificare a universului greco-latin, în semn de pios respect pentru istoria umanității, constituită dintr-un continuum de straturi de civilizații apuse. În studiul de față am urmărit antologia de poezie sugestiv denumită *Puterea morților asupra celor vii*, alcătuită din volume ale scriitoarei Gabriela Melinescu, începând din anul 1965 până în anul 2002. S-a evidențiat în primul rând erudiția acestei scriitoare, care în versurile sale prelucrează motive sau mituri din civilizația greco-latină. Universul poetic al scriitoarei este foarte solid, semn al iubirii sale pentru lume, pentru viață și pentru limba română. Nu este exagerată afirmația că Gabriela Melinescu este *poeta vieții, cu un pronunțat sentiment de dragoste pentru tot ce e viu, ca altădată Esenin* (D. Mureșan 2005: 286), fiindcă întreaga operă a scriitoarei prezintă un univers bogat, viu și colorat. Înainte de a verbaliza, de a trece în cuvinte, scriitoarea Gabriela Melinescu cunoaște foarte bine viața; scriind poezie din copilărie și adolescență, aceasta își selectează pentru fiecare vârstă decorul poetic adecvat, dând dovadă de un talent poetic de excepție. Scriitoarea crede cu fermitate în potențialul creator al miturilor greco-latine, pe care le întâlnim într-o manieră discretă sau clar exprimată, în volumele sale de poezie. Spre exemplu, aspirația către perfecțiunea sferei este de esență platoniciană, dar sursele sale antice nu sunt recunoscute: „Ființele abstracte: Unde e locul în care mișcătorul trup/ atinge-n trecere lucruri reale?/ Stau pe pământ întinsă și primesc/ refluxul sferelor egale”. În alte poeme însă, personajele Antichității sunt numite: toți cititorii cultivați recunosc, de pildă, în primele versuri ale poeziei *Orfeu* episodul coborârii în Infern a personajului omonim: „Dacă aş întoarce/ capul după un sunet care a căzut-/ subțire os adăugat să ne continue/ brațul în nevăzute spații/ oprindu-ne să ne-așteptăm, să ne-ntrerupem!”

În unele cazuri este utilizat numai titlul în limba latină: poezia *Gaudeamus* sau sintagme latinești: „Ploaia: „Lacrimae rerum” cad/ peste lemne ude și se face/ jalea mea mai mare decât/ trupul decăzut în pace” (v. 5–8), care îi demonstrează dorința de cultură și multiplele informații pe care le deține din spațiul latin. Sunt preluate nume din tezaurul greco-latin (*Eufemia* în poezia omonimă, care denumește o femeie țigancă sau nume de zeiță – spre exemplu Persephona în poezia *22 iunie, sfârșitul primăverii* (Melinescu 2005: 139).

Precum falnica Persephona eu sunt/ dezvelesc acest trup sacru/ precum ea, cărlionțata, cu coarne de regină pe frunte,/ eu viață am, dar și moarte./ La mine îi

chem numai pe cei pe care vreau să-i nimicesc/ din dorința copilărească de a face binele (v. 6–11).

Personajul mitic al Persephonei explică natura distrugătoare a femeii, pasională și necruțătoare. În poezia *Prima uita, altera uita* scriitoarea se referă la viața sa în România – cea dintâi viață și la viața în exil, în Suedia – cealaltă viață. În poezia *Pământ pătruns în inimă*, poeta se autodescrie ca o cariatidă, care susține pe capul său pământul patriei (v. 7–10). Poezia creștină cuprinde replici din latina ecleziastică: „Înviere: Sfânta noapte a Învierii./ Kristus, adoramus te (v. 8–9)”.

În poezia *Narcissus* este prelucrat cunoscutul mit al lui Narcis, iar în *Mars uiuendi* zeul Marte devine o figură dominantă, pentru că viața însăși este comparată cu un război; ceea ce în critica literară (Ion Pop) este considerată ca *asocierea elegiei iubirii la emoția religioasă a comuniunii cu marele univers* este, de fapt, întoarcerea la sursele Antichității, care atrag implicit cunoașterea de sine și introspecția. În această comunicare am urmărit literatura scriitoarei Gabriela Melinescu din volumele: *Jurnal suedez* (I, II, IV), *Ghetele fericirii*, antologia de versuri *Puterea morților asupra celor vii* (formată din volumele: *Ceremonie de iarnă*, *Ființele abstracte*, *Interiorul legii*, *Boala de origine divină*, *Jurământul de sărăcie*, *castitate și supunere*, *Împotriva celui drag*, *Zeul fecundității*, *Casa de fum*, *Oglinda femeii*, *Lumină din lumină*, *Cuvinte nou născute*, *Inedite*).

Numeroase dintre aceste volume au apărut în limba română, altele în limba suedeză, fiind apoi traduse în limba română: *Zeul fecundității*, *Lumină spre lumină* etc. Miturile la care se face apel din Antichitatea greco-latină, din lumea iudaică, realizează un liant între lumea Europei de Est și civilizația occidentală, pentru că ele dețin un pașaport universal în dialogul dintre tradiții și limbi: limba română și limba suedeză. Cele trei funcții ale alternării de cod (Furmanek 2005) se completează reciproc în opera Gabrielei Melinescu, adăugându-se poate funcția cea mai evidentă pentru literatura scriitoarei analizate în acest context, comunicarea între două literaturi europene cu civilizațiile din rândul cărora s-au ridicat. Nu este exagerată constatarea că opera scriitoarei Gabriela Melinescu este o operă a diversității: diversitate geografică, până la exotism, diversitate a civilizațiilor, după epocă și după regim politic, diversitate religioasă.

Bibliografie

- Furmanek 2005: Olgerda Furmanek, *Emotions and Language Choices in Multilingual Discourse*, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2005.
- Gerdes 2008: Hilke Gerdes, *Rumänien. Mehr als Drakula und Walachei*, Berlin, Ch. Links Verlag, 2008.
- Melinescu 2000: Gabriela Melinescu, *Jurnal suedez I* (1976–1983), București, Editura Univers, 2000.
- Melinescu 2002: Gabriela Melinescu, *Jurnal suedez II* (1984–1989), Iași, Editura Polirom.
- Melinescu 2008: Gabriela Melinescu, *Jurnal suedez IV* (1997–2002), Iași, Editura Polirom.
- Melinescu 2005: Gabriela Melinescu, *Puterea morților asupra celor vii* (antologie de versuri), Iași, Editura Polirom, 2005.
- Melinescu 2006: Gabriela Melinescu, *Ghetele fericirii* (nuvele), Iași, Editura Polirom, 2006.

Diaristic Multiculturalism and Literary Multiculturalism in Gabriela Melinescu' s Work

This article introduces Gabriela Melinescu as a bilingual writer, in the transition from Romanian to Swedish, also as a translator and as an author who uses ancient myth in her creative thinking. The phenomenon of code-switching is followed in Gabriela Melinescu's diary, in her prose and in her poetry, in an attempt to demonstrate the complexity of her style and her strategies in choosing such a variety of literary themes.

I have followed two kinds of multiculturalism in Gabriela Melinescu' s work: the biographic element, reflecting radical changes, such as the exile from Romania to Sweden, the switch of the political regime, the benefit from liberty of expression, the integration in a foreign country and the cultural reference, that reflects the writer' s variety of interests: mainly the Greek and Latin universe and the Hebrew culture, from which she borrows for herself, as one of the critics very well observed, appropriate lyrical masques.